

Островий В. М. Навчальний процес у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти у 1923-1928 рр. / В. М. Островий // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: ОІОМ, 2009. – Т.13: Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 159-173.

УДК 378.14:378.12

В.М. Островий

Навчальний процес у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти у 1923-1928 рр.

У статті розповідається про організацію та здійснення навчального процесу в Кам'янець-Подільському інституті народної освіти за ректорства В.О.Гериновича у зазначений період.

Ключові слова: В.О.Геринович, інститут народної освіти, Кам'янець-Подільський ІНО, наукова організація праці, робочий план, дальтон-план, навчальний процес, методика викладання, предметні комісії, факультетська рада.

З розвитком освіти в Україні особливий інтерес викликає історичний досвід становлення вітчизняної вищої школи на Кам'яничині, зокрема, інституту народної освіти (далі – ІНО). Саме цій проблемі присвячено ряд досліджень подільських краєзнавців О.М.Завальнюка, О.Б.Комарніцького¹⁻³, Е.М.Мельника, А.Г.Філінюка⁴, В.М.Острового⁵ та ін.. Однак, ще й досі питання, пов'язані з розвитком навчального процесу Кам'янець-Подільського ІНО, залишаються недостатньо вивченими, особливо за період ректорства В.О.Гериновича, який перебував на цій посаді з 23 жовтня 1923 р. до 13 жовтня 1928 р., що і є метою дослідження даної статті.

Майже відразу, ввірений В.О.Гериновичу Вуз 7-8 грудня 1923 р. перевірила інспекція Губпрофосу і дала задовольняючий відгук про його роботу. Було наголошено лише про посилення уваги щодо педпрактики, поліпшення якісного складу викладачів, координації академічної та громадської роботи, налагодження роботи у художніх майстернях⁶. Заклад навіть відвідав Нарком освіти В.П.Затонський⁷. Станом на кінець 1923 р. кількість професорсько-викладацького складу ІНО становила 22 чоловіки⁸.

Керуючись постановами III-ї Всеукраїнської педагогічної конференції 1923 р., Кам'янець-Подільський ІНО прийняв тип „А” факультету соціального виховання (далі ФСВ) лише на першому і другому курсі, що неоднозначно було сприйнято академічним

персоналом. Так, 12 квітня 1924 р. на своєму засіданні соціально-історична предметна комісія винесла на пленум предметних комісій ІНО думку про недоцільність спеціалізації вузу по типу „А” та необхідність об’єднати відділи літератури й мови, соціально-економічний – в один соціально-історичний, природничий та фізико-математичний. Поставлені питання були погоджені, окрім об’єднання природничого та фізико-математичного відділів. Це питання було розглянуто на засіданні ФСВ 26 травня 1924 р. Як зазначив В.О.Геринович: „Суттєвої різниці між ними не існує, тому що обидва готують вчителів-предметників, а тип „А” – керівників дитячого руху та енциклопедистів”⁹. Прийнято рішення скласти нові програми по типу „А” для трьох курсів та надіслати їх до центру¹⁰. На третьому курсі навчання мало закінчуватись за планом типу „Б”, при чому було утворено три секції: природничо-географічну, соціально-історичну та індустріальну.

Загальна кількість студентів наприкінці 1923 р. становила 185 чоловік. По триместрах вони розподілялись так: II триместр – 50 студ., V – 51 студ., VII – природно-географічний – 55 студ., VII – соціально-історичний – 20 студ., VII – індустріальний – 9 студ. Серед них жінок було – 76, чоловіків – 109. За соціальним станом селян – 96, робітників – 20, службовців – 58, інших – 11. По національності: українців – 143, євреїв – 25, ін. – 7. Внаслідок відрахування за академічну заборгованість та прийом нових студентів, їх кількість постійно змінювалась: станом на 1 жовтня 1923 р. студентів на трьох курсах вже нараховувалося 222 чоловіки¹¹.

При ІНО діяв продукційний колектив, що мав забезпечити агрономізацію інституту. Встановлено для студентів мінімум погодинної праці в порядку виконання навчального плану наряду з відвідуванням лекцій. Студенти мали практично вивчити організацію і ведення господарства при установах соцвиху¹².

27 листопада 1923 р. на засіданні Ради факультету Кам’янець-Подільського ІНО було прийнято рішення про необхідність проведення підсумків проведеної роботи як професорсько-викладацьким складом, так і студентством. Ухвалено організацію чотирьох предметних комісій: педагогічної, соціально-економічної, природничої і фізико-математичної, які почали функціонувати з 3 грудня 1924 р. До педагогічної увійшли викладачі: М.В.Курневич (голова), В.Я.Герасименко, С.М.Іваницький, А.Г.Борис, Ю.Ю.Зеланд, В.М.Гагенмейстер, Л.З.Франко та М.О.Хитьков, до природничої – Н.Т.Гаморак (голова), П.М.Бучинській, В.О.Геринович, А.Г.Борис, М.О.Хитьков, С.М.Красників, П.Богацький, О.М.Кожухів, А.С.Волощук, до соціально-економічної – Р.Р.Заклинський (голова), М.Балицькій, І.А.Любарський, В.Я.Герасименко, К.А.Поль, до фізико-математичної – В.К.Бернацький (голова), П.І.Байда та Л.А.Карета. До складу комісій входили також студенти ІНО. На засіданні Ради з доповідями про методи

викладання навчальних дисциплін виступили викладачі. Як виявилось, 60% професорів перевели свої заняття на семінарський та лабораторний методи викладання, 40% не змогли перейти на зазначені методи через брак навчального обладнання, новітньої літератури та слабку підготовку частини студентства. Прийнято рішення про організацію майстерень при ІНО та виділення 6 десятин землі для ведення сільськогосподарських робіт, створення зразкового садка, городу, щоби мати змогу зайнятися шовківництвом, бджільництвом, завести вівцю, корову та коня, оскільки, по закінченню ІНО, кожному вчителю прийдеться мати з цим справу¹³. Активно йшла робота по впровадженню в навчальний процес семінарського методу викладання. 24 грудня 1923 р. предметними комісіями прийнято рішення про погодинну розробку навчальних планів та їх обговорення і затвердження вже в січні 1924 р., розглянуто питання про читання теоретичних та практичних лекцій студентами останнього курсу. Ухвалено рішення щодо впровадження комплексного методу викладання на першому концентрі лекцій по природознавству і літературі. Вирішено практичні лекції по решті дисциплін не проводити через велику завантаженість студентства¹⁴. Студенти старших курсів ІНО ознайомилися з роботою вчителів трудшкіл. В першому концентрі в установах Соцвиху студентами по комплексному методу було дано 10 лекцій: по літературі – 7, по математиці і фізиці – 4. Зусиллями ІНО організували три майстерні. Інститут отримав 6 десятин землі, де організував питомник¹⁵.

27 лютого 1924 р. В.О.Герінович, згідно розпорядження ВУЦВК, прочитав лекцію для персоналу ІНО „Про наукову організацію праці”, внаслідок чого створено спеціальну комісію щодо впровадження наукової організації праці в ІНО¹⁶. Вже 17 березня 1924 р., на засіданні Ради факультету було прийнято рішення про раціональну регламентацію часу у зв'язку з надмірною завантаженістю роботою в ІНО ректора В.О.Геріновича та викладацького складу¹⁷.

В травні відбулося ряд засідань педсемінара Вищого типу, на якому розроблено план чергових педкурсів. Весь червень був присвячений підготовці до Всеукраїнської педагогічної конференції. 3-4 червня 1924 р. ухвалено рішення про укомплектування ІНО та українізацію закладу¹⁸.

17 березня 1924 р. на засіданні Ради професорів, де головував В.О.Герінович, вирішено утримати оплату з академперсонала за пропущені без поважної причини лекції та спрямувати кошти на поліпшення матеріального стану студентства ІНО, а у студентів, які не відвідували лекцій, семінарів та практичних занять, заліки не приймати¹⁹.

На засіданні Ради факультету ІНО від 1 липня 1924 р. В.О.Герінович відмітив необхідність укомплектування ІНО випускниками профшкіл, яких треба приймати без

іспитів, а також випускниками підготовчих курсів, що мають 100% зданих заліків, учителями та вихователями, яких рекомендують відділи Наросвіти. Умови вступу до Вишу наказав оголосити у місцевій пресі²⁰.

22 серпня 1924 р. на засіданні предметних комісій прийнято рішення про перехід всіх курсів до типу „А”, крім випускного, який іде по типу „Б”²¹.

20 вересня 1924 р. на засіданні академічної ради ІНО, за особистим поданням ректора, деканом обрано І.А.Любарського²². Показовим, щодо вдосконалення навчального процесу, стали часті виступи ректора на засіданнях Ради факультету. В.О.Геринович закликав кожного викладача почати працю з організації власної особистості й систематично виконувати покладені на кожного завдання²³.

10 листопада 1924 р., на черговому засіданні Ради, В.О.Геринович заявив про необхідність забезпечити навчальними планами студентів, які мають орієнтуватися в завданнях, межах предмету, а також виступив з доповіддю: „Про методи складання робочих планів та програм”, в якій подав детальні методичні рекомендації²⁴.

У своєму виступі „Основні завдання методологічної роботи в предметних комісіях”, ректор особливу увагу звернув на недоліки в навчальному процесі в методологічних підходах окремих викладачів. На думку Володимира Олександровича, проблемою для студентства залишалась праця в сільськогосподарському колективі, яка відбирала багато часу. Відмічено позитивне застосування дослідницького методу в проробці навчального матеріалу, за допомогою якого студенти повністю засвоювали курс²⁵. Діючі при ІНО предметні комісії ретельно працювали в напрямку проведення координації всієї академічної роботи по педагогізації та агрономізації інституту²⁶. Семінарський метод у викладанні став домінуючим та результативним. Одночасно, в ході навчального процесу, студентство було ознайомлено з дальтон-планом праці в школі.

Важливу роль в академічній та громадсько-політичній роботі ІНО відіграло виконавче бюро пролетарського студентства, яке сприяло утворенню організацій освітнього характеру: осередку приятелів дитини, товариства ліквідації неписьменності, товариства повітряного флоту, військового гуртка, дитячої читальні. У весняному триместрі було організовано свято єднання студентства з дітьми. При інституті функціонував студентський клуб, який об’єднував 8 студентських гуртків, 4 наукових і 4 мистецьких. Важливі питання навчального процесу обговорювалися на засіданнях академвідділу виконбюро разом з курсовими старостами і секретарями наукових гуртків²⁷. Наряду з лабораторіями, семінарами, кабінетами та бібліотекою, у весняному триместрі 1924 р. почали функціонувати майстерні: палатурна, картоважна, по дереву, з прикріпленням їх до кафедри працевзнавства, як допоміжних шкільних закладів.

Про високий рівень організації навчального процесу в ІНО свідчить повне виконання поставлених завдань перед студентством за 1923-1924 н.р., попри важке матеріальне становище як Вузу, так і студентства²⁸. На академічній раді ІНО було розглянуто ряд важливих питань: навчальні плани факсоцвиху, зміну кількості предметних комісій та об'днання навчального процесу з курсами по перепідготовці вчительства, які були скликані в травні 1924 р. в стінах ІНО. В курси влився весь склад інституту. Академперсонал, 204 студента та 416 робітників освіти склали єдине ціле. Частина предметів викладалася лекційним методом, частина – семінарським, для чого курсантів було поділено на 10 груп. В кожную групу увійшли особи з різним рівнем знань. Одночасно було організовано гуртки за фаховим принципом: математичний, суспільствознавчий, природознавчий, вивчення методів мови в старшому концентрі трудової школи, методів німецької мови, драматичний, співочий, краєзнавчий, літературний. Матеріали для груп роздавалися у формі тез, які потім обговорювалися на спільних засіданнях²⁹.

Осінній триместр 1924-1925 н.р. почався 11 вересня 1924 р. Інститут нараховував 21 викладача та 280 студентів, включаючи 62 слухача ліквідгрупи підготовчих курсів. Разом з ліквідаційною групою факультету професійної освіти було понад 340 чоловік. Незважаючи на невелику кількість слухачів, В.О.Геринович зазначав: „...кількість невелика, але вона не є показником нашої слабости. Хай студентів буде й небагато, але коли всі вони інтенсивно працюють, то існування Інституту сим оправдується...”. Ректор постійно дбав про якість викладання та навчання. Про це свідчить його персональна позиція, яка була озвучена ним на загальних зборах ІНО 3 листопада 1924 р. Володимир Олександрович вважав, якщо професор немає можливості або бажання працювати на ФСВ, він повинен перевестися до науково-дослідної кафедри чи інших наукових установ. Відрахування з інституту загрожувало студентам, які не хотіли сумлінно навчатися. Для реалізації цього завдання існувала ціла система заліків та екзаменів, яка постійно регулювала якість підготовки у Вузі. На думку ректора, переведення навчального процесу з осіннього триместру на новий семінарський метод дає можливість кожному студенту проявити активність та привчає до самостійності у роботі³⁰. Серйозною проблемою для реалізації завдань навчального процесу В.О.Геринович вважав пропуски лекцій як студентами, так і викладачами. Тому це питання було поставлено під особливий контроль керівництва закладу³¹. За особистим розпорядженням ректора, облік прочитаних лекцій вівся триместровими старостами, які заповнювали відповідні картки і доправляли їх у навчальну частину³².

Керівництво методичною роботою здійснювалось кращими викладачами. Робота факультетських комісій була присвячена методам викладання, розгляду програм по підготовці до педконференції, заслухувались звіти предметних комісій. Окремо відбувалися засідання соціально-економічної, природничої, математичної, педагогічної предметних комісій. Важливою складовою навчального процесу була підготовка студентами дипломних робіт, які мали затверджуватись інститутом та Головною професією³³. Облік знань проводився з допомогою індивідуальних та колективних заліків, контрольних тем³⁴. На засіданнях предметних комісій ІНО головував особисто В.О.Герінович. Пропозиції ректора вирізнялись чіткістю та лаконічністю. Зокрема, на черговому засіданні від 25 жовтня 1924 р., виступаючи з доповіддю „Методи трактування соціального виховання як дисципліни”, Володимир Олександрович звернув увагу на необхідність удосконалення викладацьким складом навчальних курсів, зазначивши: „...студентство нудиться, оскільки не розуміє суті предмету... щоб справа не стояла далеко від життя, інакше буде колосальний абстракт і більш нічого”³⁵.

Студенти ІНО мали можливість працювати в організованих навчальних лабораторіях (станом на 27 травня 1925 р.): мовознавчій, ботанічній, зоологічній, виробничій, фізичному кабінеті з лабораторією, географічній та геологічній, музично-вокальній, хімічній, педологічній, образотворчого мистецтва, соціально-економічному семінарі, педсемінарі, земельному господарстві³⁶. Кожна з лабораторій мала власну предметну бібліотеку³⁷.

За період з 8 січня по 15 квітня 1925 р. за планом лабораторних занять із 1460 виконано 1156 – 80%, практичних робіт із 3600 виконано 3349 – 93%, екскурсій – 4. Невиконані академічні заняття були замінені роботою в господарстві³⁸. Незважаючи на складні умови навчального процесу, студенти працювали із зацікавленістю та увагою, виступали на пленарних конференціях³⁹.

На засіданні факультетської комісії 21 березня 1925 р. відбулося обговорення принципу організації предметних комісій, визнано доцільність тимчасово зберегти циклові комісії, які почали функціонувати ще в першому триместрі за навчальним планом. Вирішено провести комплектацію предметів спочатку в цикловому, а згодом і в інститутському масштабі.

До складу предметної комісії соціально-економічного циклу увійшли дві кафедри суспільствознавства під кер. Р.Р.Заклинського, мови й літератури під кер. І.А.Любарського, педагогічного циклу – соціального виховання під кер. М.В.Курневича, педології (каф. вакантна), мистецтва (каф. вакантна), виробничого циклу – працезнавства та краєзнавства під кер. В.О.Геріновича, природознавства під кер. Н.Т.Гаморака та

математики (вакантна). Відбулося 6 засідань предметної комісії соціально-економічного циклу, 4 засідання виробничого циклу та 6 засідань педагогічного циклу. Як викладачі, так і студенти постійно відвідували засідання без пропусків. Організаційні питання склали 32%, методологічні – 41%, поточні – 27%. В роботі предметних комісій простежувалося поглиблене виконання завдань, що сприяло збільшенню продуктивності навчального процесу. Важливу роль відігравав ефективно працюючий професорсько-викладацький склад, науково-допоміжні установи: кабінети, лабораторії, семінари, сприяння НКО, губернських та місцевих громадських організацій.

Опікувався ректор і задоволенням культурних потреб національних меншин краю. В навчально-організаційній частині ІНО запропонував на посаду викладача єврейської мови та літератури Л.Шахтера. Ухвалено план роботи на 2-й триместр та остаточний перехід на лабораторний метод викладання в ІНО. У навчально-методологічній частині роботи ІНО спрямовано курс на методи трактування дисциплін ФСВ з допомогою активних методів викладання. Представлено робочі плани по всіх 25 дисциплінах. В процесі навчальної роботи було виявлено високий рівень фахової підготовки викладацького складу не лише з власних предметів, а й з інших циклів. Викладачі ІНО склали конспекти навчальних курсів, розробляли методичні рекомендації для самостійної роботи та поширювали їх серед студентів. З питань методики викладання було прочитано ряд доповідей професорсько-викладацьким складом. Необхідно виділити наступні: „Форма обліку фреквенції та порядок контролю над виконанням викладачами робплану” – В.О.Герінович, „Досягнення лабораторного плану в царині викладання мовознавства й української мови” – І.А.Любарський, „Досягнення лабораторного плану в царині географії й геології”, „Зв’язок ІНО з виробництвом”, „Екскурсійна форма проробки матеріалу” – В.О.Герінович, „Умови правильної постановки стажування” – М.В.Курневич та Н.Т.Гаморак, „План комплексних екскурсій”, „Основні форми і шляхи перепідготовки вчительства”, „Завдання й організація весняно-літнього триместру в ІНО”, „Ув’язка й координація лабораторних занять з виробничою практикою” – В.О.Герінович та І.А.Любарський. У доповідях В.О.Герінович приділив велику увагу важливості чіткого розуміння студентами теоретичної підготовки для ефективного використання її під час виробничої практики, координації практики між ІНО та виробництвом, наслідкам практики, підсумкам у звітній формі студентами. Реалізація практичної роботи, за задумом ректора, мала повністю покладатися на виробничу та педагогічну предметні комісії. У доповідях зверталась увага на здоров’я майбутніх вчителів – „будівничих комунізму”, тому для опрацювання навчального матеріалу виділялось 6 годин, а на індивідуальну і інші види роботи – з розрахунку на 8 годинний робочий день припадало 2

години денно. В зв'язку з „історизмом” та „аналітизмом” традиційних підручників, що ускладнювали засвоєння матеріалу пролетарським студентством, ректор поставив завдання підготувати предметним комісіям нові підручники та спеціальні інструкції для раціональної організації праці.

Особлива увага у навчальному процесі приділялась екскурсійній роботі. Складався детальний план проведення екскурсій на цілий триместр. Екскурсії поділялись на гуманітарні, природничі і виробничі з відповідним розподілом на підгрупи за певною спеціалізацією. Також передбачалось проводити екскурсії з дітьми дошкільного та шкільного віку. На думку В.О.Геріновича, осінній та зимовий триместри 1924-1925 рр. концентрувались на академічній роботі, весняно-літній триместр закріплював практичну підготовку з використанням допоміжних установ ІНО: дитячої лікарні, установ соцвиху, сільського господарства, заводів та ін.. Ректор наголошував на необхідності проведення довготривалих екскурсій, щоб спостерігати за процесами комплексно та у динаміці розвитку, з визначенням закономірностей, з обов'язковим поєднанням екскурсійної роботи з краєзнавчою. Результат праці студенти відображали у курсових роботах, виступали з доповідями на пленарних конференціях відповідної лабораторії. Активно обговорювались здобутки та прорахунки з керівниками лабораторій. В.О.Герінович особисто розробив та запропонував спеціальну форму обліку та порядок контролю над студентами та викладачами. Академічний персонал виступав з доповідями про свої досягнення в царині методології досліджень. Часто з ініціативи студентів впроваджувались додаткові години з певних предметів до навчального плану. Як засвідчила практика, лабораторний метод викладання дав кращі результати у підготовці студентів, ніж лекційний та семінарський⁴⁰.

Активно навчальний процес проходив в майстернях ІНО. Зокрема, меблі, приладдя, вироби з дерева ремонтувались та робилися силами студентства. Активно діяли студентські гуртки під керівництвом професорсько-викладацького складу: по вивченню лєнінізму – 145 членів, авіахім – 89, друзів дітей – 154, модр – 42, співочий – 50, музичний – 8, драматичний – 28, художній – 14, спортивний – 145, радіо – 30⁴¹.

В контексті навчального процесу необхідно виділити і культурно-освітню роботу академічного персоналу. В підшефних установах ІНО прочитано 77 доповідей за звітний триместр з педагогічних, політичних, природознавчих, краєзнавчих та питань авіації. Культурно-освітньою роботою було охоплено 6230 чоловік. Цією роботою займалися також студенти, які зачитали 99 доповідей.

Навчальний процес ІНО був підпорядкований вимогам часу, а саме – стати лабораторією по виробці з пролетарського та комуністичного складу студентства

теоретично освічених і вихованих в душі матеріалістичного світогляду вождів народу та борців за побудову комунізму⁴².

На об'єднаному засіданні факультетської та предметної комісії соціально-економічного циклу від 2 квітня 1925 р. під головуванням ректора В.О.Гериновича, було доручено тов. Л.Шехтеру зачитати дві пробні лекції з проблем викладання єврейської мови та літератури. Вирішено просити НКО затвердити дві години на тиждень викладання єврейської мови та літератури⁴³. Вже на черговому засіданні 6 травня 1925 р. було прийнято рішення про зарахування Л.Шехтера на посаду лектора єврейської мови та літератури⁴⁴.

3 квітня 1925 р. на засіданні факультетської комісії Кам'янець-Подільського ІНО В.О.Геринович спільно з І.А.Любарським виступив із доповіддю „Про основні шляхи і форми перепідготовки вчительства”. В зв'язку з відсутністю системного підходу до вирішення даної проблеми, доповідаючі виступили з ініціативою організувати спеціальні курси при педвузах та на місцях, які б могли не тільки ознайомити учительство з новими методами трактування різних предметів, але й колективно обговорювати їх впровадження, ділитися досвідом під час семінарів, самодіяльних гуртків вчительства. Згадав ректор про існування при інституті „ходячих” (зразкових) комплексників та дальтон-планівців, яких можна було б переводити з міста на село. При цьому, керуючим центром був ІНО та будинки РОБОСу, а опорними пунктами – райкоми⁴⁵.

1924-1925 н/р. на засіданні факультетської комісії В.О.Геринович виступив з ініціативою концептуальних змін у навчальному процесі ІНО. Пропозиція знайшла відображення у докладі „Про методи і форми обліку роботи інституту та проект реорганізації форм викладання в ІНО”. Ректор запропонував перейти остаточно на лабораторний метод викладання, який частково вже був впроваджений в інституті, інтегрувати деякі дисципліни, змінити форму обліку навчальної роботи, впорядкувати лабораторії, забезпечивши їх відповідною літературою. Ініціатива була прийнята академперсоналом та впроваджувалась в життя⁴⁶.

В.О.Геринович викладав описову географію, краєзнавство, економічну географію, антропологію, економічну географію України, геологію і мінералогію⁴⁷. Працював також над складанням підручників та посібників для студентства.

24 червня 1925 р. на засіданні виробничої комісії В.О.Геринович дав інструкції лекторам зазначеного циклу про організацію самостійного ведення краєзнавчої роботи студентів під час канікул, організацію роботи міських та сільських краєзнавчих організацій. Прийнято рішення про проведення триденних екскурсій на всі виробництва

Кам'янця: дослідну установу СГІ, Господарсоюз, Райсоюз, Селотехніку, Укртрест, Сельмаш та ін.⁴⁸.

16 вересня 1925 р. В.О.Геринович на засіданні колективу ІНО виступив зі звітом про діяльність закладу, де відмітив, що навчальний план за поточний рік було виконано на 100%. Предметні комісії працювали систематично, всі обіжники з центру були виконані. Як заплановано, студенти після стажування мали захищати дипломні роботи. Робота правління і деканату визнана задовільною⁴⁹. Адміністрація намагалася обмежити навантаження на студентів, яке становило б 6 годин академічних і 1 годину громадської роботи. Викладачі В.О.Геринович, К.І.Галузо, С.М.Іваницький, Ф.І.Беляєв, Л.А.Карета склали та проводили комбіновані курси. Студенти, що не мали громадського навантаження, на другий курс не переводилися. Під час засідання було зауважено, що в зв'язку з обмеженою кількістю годин в сільськогосподарському колективі, наступний академічний рік необхідно почати з 25 вересня 1925 р., аби закінчити роботу на полі. Виступаючи відмітили, що роботу, намічену лабораторним планом, можливо виконати лише на 1/3-1/4 обсягу матеріалу, а для надолуження краще використати лекційну систему. Було піддано критиці дальтон-план із зазначенням: „Облік праці по карткам може бути сухим”. Пропонувалось впровадити комбінований план на зміну лабораторному, оскільки не всі студенти встигають добре підготуватися, а по закінченню кожного курсу мають писати курсову роботу. На думку В.О.Гериновича, ці заяви були поверхневими, без глибокого аналізу. Але ректор визнав необхідність посилити роботу в лабораторіях та проаналізувати недоліки в навчальному процесі, запропонував звернути особливу увагу на рівень знань студентів при вступі до ІНО⁵⁰.

За 1924/1925 н/р. було проведено 14 засідань соціально-економічної предметної комісії, педагогічної – 21, виробничої – 13, при чому організаційні питання в роботі комісій зайняли 27% часу, методологічні – 44%, біжуче шкільне життя – 29%. Заслухано доповіді викладацького складу щодо методів трактування та викладання різних дисциплін, обговорено навчальні плани та активні форми викладання. Проведено кількісні та якісні обрахунки навчальної та громадської праці студентів, скоординовано лабораторні заняття з педагогічною та виробничою практикою. Між предметними комісіями здійснювався постійний зв'язок⁵¹. Факультетська комісія в порядку власної ініціативи та ініціативи окремих предметних комісій узгоджувала свою роботу з теоретичною частиною, лабораторною, педагогічною і виробничою практикою для здійснення єдиного цільового завдання ІНО по академічній лінії. В цілях з'ясування позитивних та негативних сторін лабораторного плану вислухано низку доповідей викладачів, що дало можливість всебічно перевірити наслідки його впровадження.

Сплановано роботу літнього триместру, організовано низку предметних та циклових екскурсій. У ІХ триместрі заплановано відпрацювати у таборі юних піонерів протягом одного місяця. Обговорено та ухвалено низку інструкцій щодо обстеження дитколективів та проведення практики в таборі. Частково впроваджено в навчальний процес елементи наукової організації праці.

В осінньому триместрі за ініціативою студентства збільшено на дві години заняття по математиці для тих студентів, що не мали належної підготовки. Рішення продовжено в весінньому триместрі. Протягом цілого навчального року, по мірі адаптації, вносились зміни до робочих планів.

Восени 1924 р. на лабораторний метод викладання переведено частину дисциплін виробничого циклу, а протягом 1924/1925 н.р. – майже весь навчальний процес. Як зазначалося в звіті ІНО, цей план в цілому себе виправдав. Проте, досягнення інституту в цьому напрямку – лише на початку його реалізації. Значною перевагою для ІНО було впровадження в навчальний процес дослідницьких елементів⁵².

Об'єктом краєзнавчо-дослідних екскурсій було взято два поселення: Колубаївська Мукша – яринного, Довжок – долинного типів. Здійснено екскурсії на деякі виробництва області та до с. Верхні-Панівці, по давній історії якого В.О.Геринович особисто прочитав лекцію. Вивчалась топографія поселень, етнографія, мовні особливості та інші елементи краєзнавства.

Предметним комісіям ІНО було доручено підготувати нові підручники для подальшого їх видання.

Перебуваючи в таборі юних піонерів с. Панівці, 29 студентів працювали цілий місяць з 10 червня по 10 липня 1925 р. На звітній конференції ІНО проаналізовано їх роботу. Проведено засідання педсемінара, на якому обговорювались питання дальтон-плану в педвузі, групового методу роботи в школі, методики заліків та багато ін.. Характерно, що у цих засіданнях приймало участь місцеве вчительство⁵³.

Перспективи навчально-методичного характеру на наступний 1925/1926 н.р. керівництво Кам'янець-Подільського ІНО запланувало слідує: 1. Розробити та запровадити комплексно-навчальні плани та визначити місце кожної дисципліни (циклу) навколо виробничої практики. 2. Поглибити роботу в галузі застосування наукової організації праці. 3. Оформити кількісні та якісні підрахунки праці. 4. Узагальнити та систематизувати педагогічні та педологічні дослідження. 5. Розглянути практичні питання, які ставить життя та народне господарство перед вищою школою⁵⁴.

В 1925/1926 н.р. в інституті було запроваджено чотирирічне навчання⁵⁵. Професорсько-викладацький склад підтримав це нововведення, вважаючи, що 10

триместровий тип „А” і 9 триместровий тип „Б” учебного плану ФСВ ІНО не відповідають виконанню цільового призначення ІНО. Окрім чотирирічного навчального плану, який вводився, необхідно було впровадити повний, в 12 триместрів учбовий план і запровадити спеціалізацію з 1 триместру третього року навчання.

На початку 1926/1927 н.р. в ІНО нараховувалося 230 студентів. По курсах: 1 – 100, 2 – 74, 3 – 56. Крім того, протягом року відбулося два випуски: 1 – 31 студ., 2 – 37 студ. Незважаючи на слабку підготовку абітурієнтів в порівнянні з минулими роками, до закінчення Вузу вибуло лише 3-5% студентів, що свідчить про високий рівень організації навчального процесу в закладі⁵⁶.

Важливу роль в удосконаленні навчально-методичного процесу в Кам'янець-Подільському ІНО відіграла Подільська педагогічна конференція, що відбулась 12-15 липня 1926 р. за активної участі професорсько-викладацького складу та студентства. Її тематика була присвячена методам праці в педвузах, організації навчально-допоміжних установ, педагогічній практиці, краєзнавчому ухилу педвузів та організації наукової роботи студентів. Обмін педагогічним досвідом став цінним узагальненням довготривалої кропіткої праці всіх учасників.

Станом на 1927 н.р., за результатами перевірки, ІНО був успішно українізованим. Підтверджено викладання всіх предметів на українській мові⁵⁷.

В зв'язку з гострою потребою в учительських кадрах в Кам'янецькій окрузі Упрофосвіта 4 січня 1927 р. видала розпорядження для Кам'янець-Подільського ІНО про заборону створювати додатковий, четвертий курс для випуску цього року, випуск необхідно було провести з третього курсу. Професійне вдосконалення випускники мали набути за час стажування під керівництвом ІНО⁵⁸. Вже 12 лютого 1927 р., на пропозицію ректора В.О.Геріновича, факультетська комісія ухвалює рішення про уніфікацію навчального плану, що передбачала вивчення більшості дисциплін у 8-му триместрі, а у 9-му триместрі – надолужити незавершене та засвоїти методику викладання. Три дні на тиждень відводилось на вивчення дисципліни, а три – на методику та педагогічну практику⁵⁹. Такими екстенсивними методами керівництво Вузу намагалось хоч якось більш краще підготувати майбутнього вчителя.

За ініціативою В.О.Геріновича, при Кам'янець-Подільському ІНО 23 грудня 1927 р. було утворено науковий гурток, метою якого був пошук зацікавлених студентів з академічного колективу та підготовка їх до наукової роботи. В перспективі, після завершення навчання, передбачалось направити їх до аспірантури та науково-дослідних кафедр, установ. Правління гуртка очолив В.О.Герінович, який об'єднав навколо себе 60 студентів. Члени наукового гуртка працювали по секціях: соціально-економічний

нараховував 11 чол., географічний – 5, педагогічний – 11, мовознавчо-літературний – 6, по фізиці – 6, і математичний – 16, решта 5 чоловік мали об'єднатися у ботанічний. Крім вивчення програмного матеріалу, кожний член гуртка для самовдосконалення мав за два роки вивчити одну іноземну мову⁶⁰.

24 травня 1928 р. в приміщенні ІНО відбулось об'єднане засідання Президії Кам'янецького Округового Виконавчого Комітету VIII скликання та Кам'янецької Міської Ради. Всього присутніх нараховувалося 203 особи. З доповіддю про стан навчального процесу в ІНО виступив ректор В.О.Геринович. Доповідач зазначив, що академічним персоналом проводиться значна робота по вдосконаленню та раціоналізації робочих планів з поступовим поширенням активних методів навчання. На високий рівень поставлено сільське господарство закладу, що стало інтегральною частиною академічного життя. Професура приймає активну участь у роботі різних державних, громадських та науково-громадських інституцій: Окрвиконкому, Окрплану, Окрметодкому, Красзнавчого Комітету, Осо-Авіахіму, Червоного Хреста, Роб-Університету та ін.. Науково-дослідна кафедра видає друковані „наукові записки інституту”, веде співробітництво з іншими науковими виданнями. Викладачі приймають участь у підготовці студентства до наукової роботи. На належний рівень поставлена Вища допризовна підготовка. Однак, ректор відмітив і негативні моменти навчального процесу ІНО: неповна комплектація деяких кафедр інституту академічним персоналом, замалі асигнування на навчальну частину для обладнання кабінетів та лабораторій, важкий матеріальний стан студентства через малі стипендії, що призводить до відсіву великої кількості соціально-цінного студентства (наприклад, 18% від прийому 1927/1928 н.р.), важке житлове положення студентства, яке негативно відбивається на стані здоров'я. Внаслідок цієї важливої заяви ректора ІНО, Президія Кам'янецького Округового Виконавчого Комітету та Кам'янецька Міська Рада прийняли рішення сприяти вирішенню нагальних потреб навчального закладу⁶¹. Однак, проблема недофінансування ІНО залишалася до кінця ректорства В.О.Гериновича. Про це яскраво свідчить його пояснююча записка відносно навантаження академічного персоналу на 1928/1929 н.р.⁶²

Незважаючи на важкий стан освітньої справи тих років, Володимир Олександрович Геринович показав себе на відповідальній посаді ректора як здібний керівник, талановитий організатор вогнища освіти, культури і науки на Поділлі. Однак ще й досі залишається ряд маловідомих питань пов'язаних з діяльністю В.О.Гериновича, які потребують подальшого дослідження та розробки.

Примітки

1. *Завальнюк О.М.* Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – 408 с.; 2. *Завальнюк О.М.* Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918-1921 рр.). – Кам'янець-Подільський: Абетка НОВА, 2006. – 632 с.; 3. *Завальнюк О.М., Комарніцький О.Б.* Кам'янець-Подільський державний університет (1918-2003 рр.): Історичний нарис. – Кам'янець-Подільський: „Абетка-НОВА”, 2003. – 108 с.; 4. *Мельник Е.М., Філінюк А.Г.* Кам'янець-Подільський інститут народної освіти: розвиток, досягнення та утрати (1921-1930 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський: (Кам.-Под. держ. пед. ун-т), 1998. – Т.1. – 232 с.; 5. *Островий В.М. Геринович В.О.* – ректор Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (1923-1928 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. – Т.6. – 376 с.; 6. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХМО). – Ф.Р.302. – Оп.1. – Од.зб.601. – Арк.30 зв.; 7. Там само; 8. Там само. – Од.зб.399. – Арк.5; 9. ДАХМО. – Ф.Р.302. – Оп.1. – Од.зб.610. – Арк.6-6 зв.; 10. Там само. – Арк.7; 11. ДАХМО. – Ф.Р.302. – Оп.1. – Од.зб.400. – Арк.51; 12. *А.С.* Кам'янець-Подільський Інститут Народної Освіти // Шлях освіти. – Харків, 1924. – №.8. – серпень. – С.223-225; 13. ДАХМО. – Ф.Р.302. – Оп.1. – Од.зб.609. – Арк.53-53 зв.; 14. Там само. – Од.зб.588. – Арк.22 зв. –23; 15. Там само. – Од.зб.609. – Арк.54; 16. Там само. – Од.зб.386. – Арк.55; 17. Там само. – Од.зб.588. – Арк.23 зв.-24; 18. Там само. – Арк.24 зв.; 19. Там само. – Од.зб.610. – Арк.2; 20. Там само. – Арк.9; 21. Там само. – Арк.10; 22. Там само. – Арк.12 зв; 23. Там само. – Арк.13; 24. Там само. – Арк.17; 25. Там само. – Арк.21; 26. *А.С.* Кам'янець-Подільський Інститут Народної Освіти // Шлях освіти. – Харків, 1924. – №.8. – серпень. – С.223; 27. Там само. – С.224; 28. ДАХМО. – Ф.Р.302. – Оп.1. – Од.зб.601. – Арк.34 зв.; 29. *А.Сухий.* Курси для перепідготовки в м. Кам'янці-Подільському // Радянська освіта. – Київ, 1924. – Ч.8. – серпень. – С.74-75; 30. ДАХМО. – Ф.Р.302. – Оп.1. – Од.зб.584. – Арк.1; 31. Там само. – Арк.1 зв.; 32. Там само. – Од.зб.386. – Арк.74; 33. Там само. – Од.зб.601. – Арк.36 зв.; 34. Там само. – Арк.44; 35. Там само. – Арк.109; 36. Там само. – Арк.133-133 зв.; 37. Там само. – Арк.139 зв.; 38. Там само. – Арк.135-135 зв.; 39. Там само. – Арк.136 зв.; 40. Там само. – Арк.137-141 зв.; 41. Там само. – Од.зб.400. – Арк.78 зв.; 42. Там само. – Од.зб.601. – Арк.142 зв.-144; 43. Там само. – Арк.153 зв.; 44. Там само. – Од.зб.721. – Арк.42; 45. Там само. – Од.зб.601. – Арк.154; 46. Там само. – Од.зб.721. – Арк.100; 47. Там само. – Арк. 17; 48. Там само. – Арк.48; 49. Там само. – Арк.65; 50. Там само. – Арк.65 зв.-66; 51. Там само. – Арк.99-99 зв.; 52. Там само. – Арк.100-101; 53. Там само. – Арк.108-109; 54. Там само. – Арк.104 зв.; 55. *Завальнюк О.М.* Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – С.55; 56. ДАХМО. –

Ф.Р.302. – Оп.1. – Од.зб.938. – Арк.50-53; 57. Там само. – Од.зб.796. – Арк.29; 58. Там само. – Од.зб.937. – Арк.1; 59. Там само. – Од.зб.983. – Арк.1; 60. Там само. – Од.зб.1073. – Арк.1-8; 61. Там само. – Од.зб.1051. – Арк.52-55; 62. Там само. – Од.зб.1045. – Арк.24-25.

Summary

The article tells about the organization and conducting of the educational process in Kam'yanets'-Podil's'kyi Institute of Folk Education under the rector V.O.Gerynovych during the period mentioned.

Key words: V.O.Gerynovych, Institute of Folk Education, Kam'yanets'-Podil's'kyi Institute of Folk Education, scientific organization of work, working plan, Dalton plan, educational process, methods of teaching, subject commissions, Council of the faculty.